

Rapportage projectenmonitoring gemeenten

In opdracht van het Kennis- en Leerprogramma PAW

Door: Groene Bij

www.groenebij.nl

Utrecht, 30 december 2019

Samenvatting

Veel gemeenten voeren beleid dat leidt tot de uitvoering van specifieke projecten voor CO₂-reductie. De daadwerkelijke bijdrage van die projecten aan CO₂-reductie is vaak lastig vast te stellen. De KLP Klankbordgroep Data en Monitoring heeft gevraagd om inzicht te krijgen in de uitdagingen voor het monitoren van specifieke projecten door gemeenten.

Welke oplossingsrichtingen zijn er voor handen? Is het zinvol om op nationaal niveau bij te dragen aan deze oplossingsrichtingen, en zo ja, hoe? Dit rapport geeft kort de inzichten weer en kan op die manier het KLP helpen positie te kiezen ten aanzien van oplossingsrichtingen.

Gemeenten geven aan dat ze een groeiende behoefte zien aan monitoring, zeker met de opgaven van RES en aardgasvrij. Gemeenten willen:

- weten wat de bijdrage van specifieke projecten is geweest aan de gemeentelijke doelstelling en soms bovengemeentelijke doelstellingen;
- vooraf inzicht in de potentie van te nemen maatregelen om zo de meest effectieve of meest efficiënte maatregelen te kunnen kiezen;
- kunnen communiceren over geboekte resultaten om zo burgers, bedrijven, maatschappelijke instellingen of andere overheden te laten zien wat in de gemeente bereikt is.

Tegelijkertijd hebben gemeenten gemengde ervaringen met het monitoren van projecten. Monitoring staat bij de meeste gemeenten laag op het prioriteitenlijstje; men besteedt de schaarse tijd en middelen liever aan de uitvoering dan aan monitoring. Het monitoren van projecten vraagt voorbereiding, inzicht, tijd, en hoort aan de voorkant bij het ontwikkelen van een project meegenomen te worden.

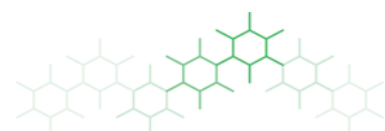
In de praktijk werken gemeenten in verschillende samenstellingen aan eigen monitoringsrapportages. Soms in RES verband of met de provincie, met een netwerkbedrijf, of alleen. Sommige gemeenten huren adviesbureaus in, anderen zoeken zelf alle data en kengetallen bij elkaar. Het monitoren van projecten is vaak maatwerk, iedere gemeente wil net iets anders weten. Wil een generiek instrument voor alle gemeenten bruikbaar zijn dan zal het een oplossing moeten bieden voor maatwerk.

De algemene behoefte van gemeenten ten aanzien van het kunnen monitoren van projecten laat zich het best omschrijven als:

- Eén set kengetallen die door alle instanties in Nederland gebruikt worden;
- Helderheid waar welke data te vinden is;
- Helderheid wanneer data geactualiseerd wordt.

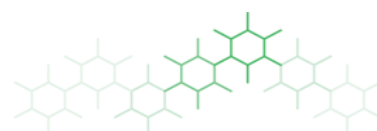
Gemeenten worden nu nog onvoldoende gefaciliteerd als het gaat om 'beschikbaarheid van data'. Algemene data is vaak op verschillende plekken aanwezig, maar kan per bron verschillen en er zijn soms meerdere kengetallen in omloop voor dezelfde indicatoren. Wensen van gemeenten ten aanzien van indicatoren herhalen zich vaak, omdat nergens goed wordt bijgehouden welke data, op welk schaalniveau en in welke eenheid beschikbaar is. Regelmatig zijn gemeenten veel tijd kwijt aan het zoeken naar informatie op een bepaald detailniveau, die achteraf helemaal niet beschikbaar blijkt te zijn.

Het zou helpen als op een centrale plek een goede index staat van beschikbare en nog niet beschikbare, maar wel gewenste indicatoren. In die index kan ook worden aangegeven of er gewerkt wordt aan de beschikbaarheid van gewenste indicatoren, of dat deze indicatoren niet mogelijk zijn.

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	1
Aanleiding.....	3
Het monitoren van projecten in de praktijk.....	3
De praktijk is lastig.....	4
Behoeft e aan eenduidigheid	4
Casus: Van Enervisa naar een nationaal projectmonitoringsinstrument?.....	5
Projectmonitoring – de diepte in	7
Faciliteren van gemeente – wijs ze de weg.....	8
Tot slot.....	9
Bijlage 1 Partijen.....	10
Bijlage 2 Monitoring	11
Bijlage 3 Voorbeeld index-tabellen	12

Aanleiding

De VNG werkt mee aan het Klimaatakkoord en het Kennis- en Leerprogramma Aardgasvrije Wijken. Hiertoe heeft zij o.a. de Klankbordgroep Data en Monitoring ingericht. In deze klankbordgroep worden alle ontwikkelingen besproken op het gebied van data en monitoring in de energietransitie gebouwde omgeving, die relevant zijn voor gemeenten, zoals de Transitievisie Warmte (TVW) en de Wijk Uitvoeringsplannen (WUP). Zowel de TVW als de WUP zijn sterk afhankelijk van data over huidig en toekomstig energieverbruik, infrastructuur en (potentiele) energiebronnen. In de klankbordgroep worden ook diverse wensen, visies, vragen en bestaande werkwijzen uitgewisseld.

Een van de thema's die in de klankbordgroep naar boven is gekomen is de behoefte voor het beter monitoren van gemeentelijke doelstellingen en de invloed van (toekomstige) lokale en regionale projecten op de gemeentelijke doelstellingen beter zichtbaar te maken.

Veel gemeenten voeren beleid dat leidt tot de uitvoering van specifieke projecten voor CO₂-reductie, denk aan het verduurzamen van maatschappelijk vastgoed, zonne-parken of projecten gericht op specifieke sectoren of actoren. De specifieke bijdrage van die projecten aan CO₂-reductie is vaak echter lastig vast te stellen. Daar komt bij dat een voorheen door veel gemeenten gebruikt commercieel instrument voor projectmonitoring (Enervisa van DWA) eind 2019 van de markt wordt gehaald.

Wat zijn de uitdagingen voor het monitoren van specifieke projecten door gemeenten? Welke oplossingsrichtingen zijn er voor handen? Is het zinvol om op nationaal niveau bij te dragen aan deze oplossingsrichtingen, en zo ja, hoe?

Het inzicht in dit rapport komt voort uit gesprekken en mailcontact met 21 grote en kleine gemeenten en en andere instanties zoals CBS, de Klimaatmonitor van RWS, VNG-Realisatie, omgevingsdienst Midden Holland en anderen. Een compleet overzicht staat in bijlage 1.

Dit rapport geeft kort de inzichten weer en kan op die manier het KLP helpen positie te kiezen ten aanzien van oplossingsrichtingen.

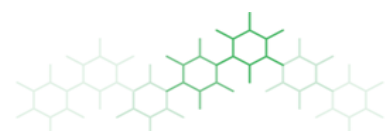
Het monitoren van projecten in de praktijk

Gemeenten geven aan drie typen situaties te (willen) monitoren. Gemeenten willen inzicht in:

- de autonome ontwikkeling, zoals het aantal zonnepanelen op woningen;
- de resultaten van projecten in de maatschappij die zij zelf initiëren en of ondersteunen, zoals energiebesparing bij gezinnen met lage inkomens;
- de resultaten van projecten gericht op de eigen bedrijfsvoering zoals het vergroenen van het wagenpark.

De behoefte is inhoudelijk dus breder dan de gebouwde omgeving, het gaat om alle onderwerpen die een effect hebben op CO₂-uitstoot. De breedte verschilt wel tussen gemeenten. Gemeenten geven ook aan dat de behoefte aan het monitoren van projecten groter wordt door de nieuwe opgaven waar ze voor aan de lat staan: de transitie naar een aardgasvrije gebouwde omgeving en het opwekken van hernieuwbare energie in de regio.

Gemeenten willen niet alleen de energetische resultaten monitoren, maar vaak ook de procesmatige resultaten. Tot hoeveel energiebesparing- of opwek heeft dit project geleid en hoeveel uren inzet en budget heeft ons dit als gemeente gekost? Gemeenten geven ook aan inzicht te willen hebben in draagvlak, kosten van maatregelen voor derden, doorlooptijden van de uitvoer van maatregelen (hoe lang doet een bewoner er over om een besluit te nemen en zijn huis aan te passen).

Gemeenten hebben verschillende redenen en aanleidingen om te monitoren. Veel gemeenten hebben overkoepelende doelstellingen zoals klimaatneutraal in 2030. Aan die doelstellingen hangen dan meer concrete uitvoeringsagenda's. De volgende redenen en aanleidingen komen naar voren.

De gemeenteraad, wethouder, of ambtelijke organisatie wil:

- weten wat de bijdrage van specifieke projecten is geweest aan de gemeentelijke doelstelling;
- vooraf inzicht in de potentie van te nemen maatregelen om zo de meest effectieve of meest efficiënte maatregelen te kunnen kiezen;
- kunnen communiceren over geboekte resultaten om zo burgers, bedrijven, maatschappelijke instellingen of andere overheden te laten zien wat in de gemeente bereikt is, dat die burger of het bedrijf niet meer de eerste is (kijk eens hoeveel anderen om u heen ook al maatregelen hebben genomen) en hen te stimuleren nog meer te doen.

De praktijk is lastig

Tegelijkertijd hebben gemeenten gemengde ervaringen met het monitoren van projecten.

Monitoring staat bij de meeste gemeenten niet bovenaan op het prioriteitenlijstje; men besteedt de schaarse tijd en middelen liever aan de uitvoering dan aan monitoring.

Gemeenten geven de volgende ervaringen aan:

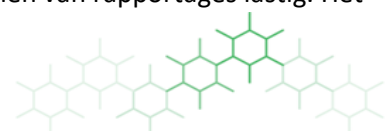
- Monitoring kost veel tijd;
- Een monitoringsvraag komt vaak achteraf en dan kunnen we de nul-situatie niet meer bepalen;
- Monitoring is ingewikkeld;
- Het resultaat van het project viel tegen en dat levert negatieve aandacht op;
- Het resultaat is op zich mooi, maar bleek een druppel op een gloeiende plaat;
- Resultaten zijn (te) laat beschikbaar;
- De informatie is niet (meer) te achterhalen of van onvoldoende onderscheidend niveau waardoor het projectresultaat niet zichtbaar is.

Gemeenten geven ook aan dat het monitoren van projecten vaak ad hoc plaatsvindt, door een ambtenaar in eigen excel files wordt bijgehouden en er vaak niet goed wordt nagedacht over monitoringsvragen aan de voorkant van een project.

Het monitoren van projecten is geen eenvoudige opgave. Goede monitoring vraagt voorbereiding, inzicht, tijd, en hoort aan de voorkant bij het ontwikkelen van een project meegenomen te worden, in plaats van achteraf. Gemeenten en andere partijen geven aan dat de complexiteit en de tijdsbesteding van monitoring wordt onderschat. Gemeenten besteden monitoring dan ook vaak uit aan bijvoorbeeld de omgevingsdienst of werken regionaal of met de provincie samen. Een goede monitoringsrapportage opstellen voor het energiebeleid van een gemeente kan al gauw een week per gemeente in beslag nemen en vraagt expertise op het terrein van zowel energie als data-analyse. Bijlage 2 geeft een nader inzicht in de complexiteit van projectmonitoring.

Behoeftte aan eenduidigheid

In de praktijk werken gemeenten in verschillende samenstellingen aan eigen monitoringsrapportages. Soms in RES verband of met de provincie, met een netwerkbedrijf, of alleen. Sommige gemeenten huren adviesbureaus in, anderen zoeken zelf alle data en kengetallen bij elkaar. Het gevolg hiervan is dat veel gemeenten worstelen met vergelijkbaarheid van informatie, ze merken dat gegevens uit verschillende bronnen niet per se overeen komen en dat onduidelijk is welke kengetallen gebruikt moeten worden. Waar gemeente ook tegenaan lopen is dat vaak niet duidelijk is wanneer data geactualiseerd wordt. Dat maakt het plannen van rapportages lastig. Het

kan best zijn dat belangrijke gegevens net een maand na de rapportage door de bronhouder geactualiseerd worden.

Er is een grote behoefte aan eenduidigheid die momenteel niet geleverd wordt omdat veel verschillende partijen informatie op verschillende manieren aanbieden, eigen kengetallen gebruiken, eigen, nieuwe indicatoren ontwikkelen, etc. Gelukkig is dit door de partijen binnen VIVET ook vastgesteld, beschreven en wordt er aan gewerkt de eenduidigheid te verbeteren. Of en wanneer dit lukt, moet de praktijk uitwijzen.

De algemene behoefte van gemeenten laat zich het best omschrijven als:

- Eén set kengetallen die door alle instanties, zoals alle overheden en partijen als CBS, RVO, PBL en de Klimaatmonitor in Nederland gebruikt worden (en waar ook verzoeken gedaan kunnen worden voor nieuwe kengetallen);
- Helderheid waar welke data te vinden is (wie is broneigenaar);
- Helderheid wanneer data geactualiseerd wordt (publicatiemoment).

Ook in het Klimaatakkoord wordt de behoefte erkend aan data die op uniforme en gestandaardiseerde wijze ontsloten en gedeeld wordt.

Casus: Van Enervisa naar een nationaal projectmonitoringsinstrument?

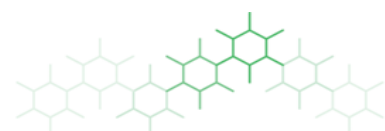
Naast de algemene, vaak latente behoefte bij gemeenten aan inzicht in projectresultaten is een directe aanleiding voor dit rapport het wegvallen van een commercieel monitoringsinstrument. In voorgaande jaren hebben veel gemeenten, gebruik gemaakt van Enervisa. De provincie Noord-Holland heeft voor haar gemeenten zelfs een coördinerende rol gespeeld. In Enervisa kon een gemeente projecten aanmelden, data over het project bijhouden en werden resultaten met behulp van kengetallen automatisch omgerekend naar bijvoorbeeld energiebesparing, opwek van hernieuwbare energie en CO₂-reductie. Een belangrijk voordeel en kenmerk van Enervisa was dat veel soorten projecten al voorgeprogrammeerd waren. Zo hoefde een gemeente niet telkens na te denken welke informatie nodig was, en welke kengetallen gekoppeld moesten worden aan een project. Het bedrijf achter Enervisa heeft echter besloten te stoppen met Enervisa. Het gebruik nam duidelijk af en het onderhoud aan het instrument, met name het actueel houden van de kengetallen database, vraagt een flinke (tijds)investering. Het bijhouden van projecten in Enervisa kost tijd en vraagt vaak veel technisch inzicht, zowel energetisch als data-analytisch.

De Omgevingsdienst Midden-Holland (ODMH) heeft het model en de kengetalldatabase van Enervisa geadopteerd en is voor haar gemeenten het monitoringsinstrument aan het doorontwikkelen. In de Klankbordgroep Data en Monitoring is de vraag gesteld in hoeverre het mogelijk is om een vergelijkbaar monitoringsinstrument op nationaal niveau te ontwikkelen en te ontsluiten voor alle gemeenten.

Gesprekken hierover met DWA, de ODMH, VNG-Realisatie en VNG en gecombineerd met de wensen en behoeften van gemeenten hebben geleid tot de volgende inzichten ten aanzien van een monitoringsinstrument op nationaal niveau.

Groeiende behoefte aan monitoring

- Gemeenten geven aan dat de Transitievisie Warmte, de Wijkuitvoeringsplannen en de RES de behoefte aan monitoring zal vergroten.
- Daarbij staat het hebben van vuistregels, kentallen en vaste omrekenwaarden voorop om aan de voorkant van deze trajecten goede voorspellende berekeningen te kunnen maken.
- Gemeenten willen ook graag weten welke maatregelen, aanpakken en ingrepen effectief zijn en zijn dus heel benieuwd naar de monitoring van resultaten van recente en huidige maatregelen.

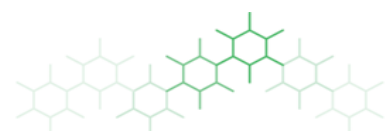
- Gemeenten zien een groeiende rol voor monitoring om de voortgang van de energietransitie communicatief in te zetten: aan je omgeving kunnen aangeven wat jij of anderen al hebben gedaan. Dit kan goed helpen om anderen over de streep te trekken.
- Tegelijkertijd geven gemeenten allemaal aan dat ze nu nog niet weten welke projecten ze gaan uitvoeren en wat de daarbij horende monitoringsvragen zijn. Een nationaal, generiek instrument zou nu dan ook 'te vroeg' zijn nog niet gebruikt gaan worden.
- Gemeenten geven aan dat projectmonitoring niet hoog op de prioriteitenlijst staat.

Gebruik in de praktijk

- Gemeenten willen graag een instrument waarin de drie typen situaties (autonome ontwikkeling, eigen projecten en eigen bedrijfsvoering) bijgehouden kunnen worden.
- Gemeenten willen graag ook eigen procesindicatoren bij kunnen houden, zoals bestede uren en budget. Deze worden nu vaak in een eigen gemeentelijk administratiesysteem bijhouden. Er zou dus een koppeling mogelijk moeten zijn tussen die administratie en de projectenmonitor.
- Het monitoren van projecten is vaak maatwerk, vragen en databehoeftes kunnen heel specifiek zijn en zijn vaak tijdelijk van aard (gedurende de looptijd van het project of de zittingsperiode van een college of raad). Monitoring is in de praktijk ook vaak ad hoc, waarbij een ambtenaar dan zelf informatie verzamelt. Het is de vraag in hoeverre een generiek instrument makkelijk in deze praktijk een plek kan veroveren.
- Een klein aantal gemeenten doet het monitoren van projecten in eigen beheer. Een vergelijkbaar alternatief voor Enervisa is moeilijk te vinden in de markt, geen van de gemeenten gebruikte een alternatief uit de markt of kon er een benoemen.
- In de praktijk vraagt het invullen van de projectenmonitor tijd en expertise, die niet altijd voorhanden is bij de gemeente. Deze zal extern gevonden moeten worden, maar wel dichtbij genoeg zodat de context van de situatie in de gemeente bekend is bij de externe partij. Het beschikbaar hebben van een instrument is dus niet voldoende voor het gebruik ervan.

Nationale rollen

- In de sector Sociaal Domein is veel ervaring opgedaan met monitoring. Wat daar opvalt is dat monitoring vooral lokaal, decentraal gestart is, en nu vrijwel alles samengevoegd is in centrale instrumenten, die door een centrale partij wordt beheerd.
- Het beheren van een kengetalldatabase dient idealiter door één partij in Nederland gedaan te worden, zodat alle trajecten in de energietransitie op elk schaalniveau dezelfde kengetallen gebruikt. Dat is momenteel niet het geval. Er zit ook nog geen landelijke regie op. RVO werkt momenteel wel aan een grote update en het langjarig beheer van 'Cijfers en Tabellen', een kengetallen database die waarschijnlijk een deel van dat probleem zal oplossen. Het is nog niet duidelijk of het werk van RVO voldoende breedte heeft om alle behoeften aan kengetallen te dekken en of en in welke mate 'Cijfers en Tabellen' de status krijgt van "één set kengetallen die door alle instanties in Nederland gebruikt gaat worden".
- Een projectmonitoringsinstrument heeft beheerskosten en beheersvraagstukken. Denk aan de interface voor het invoeren van gegevens, de eventuele koppeling met andere databases, de weergave van de resultaten en het langjarig bewaren van de resultaten. Een goede communicatie tussen gebruikers en beheerder is noodzakelijk in de vorm van bijvoorbeeld een helpdesk en een klankbordgroep.
- Een projectenmonitor zou voor een aantal projecten slim gebruik kunnen maken van bestaande databases, om zo het zelf verzamelen van informatie te verminderen. Deze relaties zullen ontwikkeld en beheerd moeten worden.

Projectmonitoring – de diepte in

Het kunnen monitoren van projecten en het kunnen afzetten van de resultaten tegen autonome ontwikkeling of totaalcijfers over energieverbruik, energiebesparing, opwekking van hernieuwbare energie en CO₂-uitstoot vraagt vaak om gedetailleerde data die binnen de projectduur al beschikbaar moet zijn.

Juist die beschikbaarheid is een grote uitdaging. Beschikbaarheid is in dit geval ook een verzamelterm met de volgende kenmerken:

- daadwerkelijke beschikbaarheid (het moet ergens bijgehouden zijn);
- vindbaarheid (weet ik waar het bijgehouden wordt);
- toegankelijkheid (mag ik het gebruiken en zo ja tegen welke voorwaarden);
- begrijpelijkheid (begrijp ik wat de data precies betekent en is dat inderdaad wat ik nodig heb);
- actualiteit (van wanneer is de data en wanneer wordt deze vernieuwd).

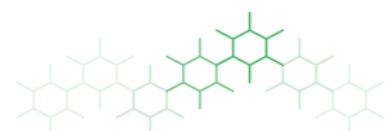
Naast data zijn ook de kengetallen belangrijk. De huidige en tevens verouderde RVO database 'Cijfers en Tabellen' (oorspronkelijk uit 2007 en nauwelijks bijgewerkt) bevat een heel aantal kengetallen, maar de praktijk laat zien dat er vaak meerdere kengetallen in omloop zijn. Vaak is de bron van een kengetal ook niet heel helder en in ieder geval is er op dit moment in Nederland geen heldere afspraak welke kengetalendatabase wanneer toegepast moet worden. Er is vaak, en terecht, ook discussie over kengetallen. Zo kan de nauwkeurigheid van een kengetal afwijken naar gelang het schaalniveau waarop deze wordt gebruikt. Een kengetal voor de hoeveelheid geproduceerde zonne-energie per opgesteld vermogen per jaar kan voor heel Nederland best anders zijn dan alleen voor de gemeente Zandvoort. De gemiddelde hoeveelheid zonne-instraling verschilt in Nederland afhankelijk van de locatie. Het gemiddelde van Zandvoort kan hoger of lager zijn dan het landelijk gemiddelde. Met welk kengetal moet of mag Zandvoort dan rekenen?

Ten derde geldt voor data altijd de vraag hoe deze tot stand is gekomen. Hier wordt onderscheid gemaakt tussen:

- micro-data, data afkomstig van de kleinst mogelijke eenheid, bijvoorbeeld een woning, aansluiting, windturbine of zonnepaneel. Deze microdata wordt daarna geaggregeerd op hogere schaalniveaus, bijvoorbeeld PC6, buurt, gemeente, provincie;
- macrodata, data afkomstig van een hoger schaalniveau dat wordt verdeeld over de eenheden in een lager schaalniveau (alloceren). Dit gebeurt vaak in situaties waar privacy of bedrijfsgevoelige informatie aan de orde is of waar informatie op lagere eenheden niet (goed) bekend is. Een voorbeeld is de hernieuwbare warmte uit houtkachels in woningen. Er is een nationaal cijfer voor de hoeveelheid opgewekte warmte in houtkachels, die met bepaalde aannames en rekenmethodieken wordt vastgesteld. We weten niet goed waar die houtkachels staan. In dat geval kan een verdeelsleutel toegepast worden om het nationale cijfer te verdelen over gemeenten. Zowel het nationale cijfer als de allocatie over gemeenten kan qua methodiek onderwerp van discussie zijn.

Schaalniveau en allocatie kent nog een interessante uitdaging die op korte termijn actueel gaat worden. In het bijzonder gemeente Tilburg kwam met het volgende dilemma.

In de RES worden straks afspraken gemaakt over locaties voor windturbines. Hoe kan een deel van de windenergie die binnen de RES, maar buiten het grondgebied van Tilburg, toch worden meegerekend in de hoeveelheid opgewekte energie voor Tilburg? Op papier kan Tilburg deze meerekenen en zo werken aan haar gemeentelijke klimaatneutraliteit. Maar in een instrument als de Klimaatmonitor wordt windenergie volledig toegerekend aan de gemeente waar de turbines staan.

Gemeenten en andere partijen is gevraagd of zij aan kunnen geven welke data of kengetallen voor het monitoren van projecten gewenst is, maar moeilijk of niet beschikbaar is. Hier bleek dat gemeenten het moeilijk vinden heel concreet te worden. De meeste gemeenten gaven vooral hetzelfde signaal af.

“Ik wil energieverbruiksdata en data over opwekking van hernieuwbare energie”:

- sneller beschikbaar hebben, want nu, eind 2019, is soms de data over 2018 beschikbaar en meestal pas van 2017;
- op een lager schaalniveau beschikbaar hebben, minimaal CBS-buurt-niveau, maar liever nog op PC6;
- verder uitgesplitst hebben naar typen objecten, zoals alle afzonderlijke SBI-codes in plaats van ‘utiliteit’ en woningen naar type woning en bouwjaar(klasse).

Deze wensen en behoeften zijn niet nieuw en in zijn algemeenheid ook bekend bij partijen als CBS en de Klimaatmonitor. Het is dan ook niet eenvoudig data sneller en of op een lager schaalniveau beschikbaar te maken. CBS heeft, terecht, scherpe regels ten aanzien van de kwaliteit van de data die zij beschikbaar stelt en ten aanzien van de privacy; veel energie data mag niet herleidbaar zijn tot een individu of een individueel bedrijf.

Energieverbruiksdata in de gebouwde omgeving is vrij snel beschikbaar via netbeheerders, soms zelfs een kwartaal of half jaar later. Het CBS verrijkt en controleert die data, door het te koppelen aan typen gebouwen, zoals woningen en utiliteit. Daar zit een grotere vertraging in. Niet van elke aansluiting (de EAN-code die netbeheerders gebruiken) is duidelijk of het een woning betreft of iets anders. Doordat de gebruiker achter de meter wijzigt, met name in gebieden waar wonen en werken vaak in wisselende samenstelling samen gaat, blijft het koppelen door CBS voor een deel handwerk.

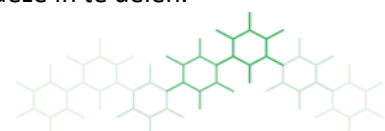
Bij het uitsplitsen van bijvoorbeeld de utiliteitsbouw in SBI-codes per buurt loop je al snel tegen privacyregels aan. Eén van de basisregels is dat het verbruik van een specifieke SBI-code op buurtniveau pas mag worden vrijgegeven wanneer er 6 of meer gebruikers met die SBI-code in die buurt aanwezig zijn. Het CBS borgt op meerdere manieren dat de privacy gewaarborgd is.

Faciliteren van gemeente – wijs ze de weg

Gemeenten worden nu niet goed gefaciliteerd als het gaat om het brede begrip ‘beschikbaarheid van data’. Wensen van gemeenten ten aanzien van indicatoren herhalen zich vaak, omdat nergens goed wordt bijgehouden welke data, op welk schaalniveau en in welke eenheid eigenlijk beschikbaar is. Regelmatig zijn gemeenten veel tijd kwijt aan het zoeken naar informatie op een bepaald detailniveau, die achteraf helemaal niet beschikbaar blijkt te zijn. Die kennis wordt dan weer niet gedeeld waardoor de volgende gemeente ook voor niets aan het zoeken is.

De databases en digitale omgeving van het CBS zijn gemaakt voor veel verschillende gebruikers en zijn vooral ingestoken vanuit de behoefte de data te publiceren. Voor gemeenten is het vaak lastig de specifieke data te vinden die je nodig hebt. De Klimaatmonitor van RWS is in dat opzicht al een meer op gemeenten gerichte omgeving. Veel gemeenten maken dankbaar gebruik van de Klimaatmonitor als het gaat om het monitoren van projecten en van algemene energetische ontwikkelingen in de gemeente. Echter, het aantal indicatoren in de Klimaatmonitor is ondertussen ook zo groot, dat het zoeken en interpreteren steeds lastiger wordt.

Het zou helpen als op een centrale plek een goede index staat van beschikbare en nog niet beschikbare, maar wel gewenste indicatoren. In die index kan ook worden aangegeven of er gewerkt wordt aan de beschikbaarheid van gewenste indicatoren, of dat deze indicatoren niet mogelijk zijn. Tegelijkertijd kent ook een index zijn eigen uitdaging, namelijk hoe deze in te delen.

De gemeentelijke behoefte aan indicatoren kan heel divers zijn. Neem bijvoorbeeld de op het eerste gezicht eenvoudige vraag: hoeveel zonnepanelen liggen er in mijn gemeente?

Die vraag kan, afhankelijk van de behoefte, al snel uiteenvallen in veel verschillende indicatoren:

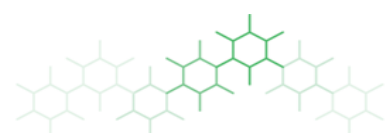
- aantal gebouwen met zonnepanelen per buurt
- aantal gebouwen met zonnepanelen per buurt per eigenaar-type (particuliere woningen, maatschappelijk vastgoed, woningcorporaties, utiliteitsgebouwen, dus idem aan indeling energiegebruik)
- gem. aantal m2 per gebouw per buurt, per gebouw per buurt per eigenaar-type
- totaal aantal m2 per buurt, per buurt per eigenaar-type
- gem. opgesteld vermogen per gebouw per buurt, per gebouw buurt per eigenaar-type
- totaal opgesteld vermogen per buurt, per buurt per eigenaar-type
- totaal opgewekt aantal kWh per buurt, per buurt per eigenaar-type
- gem opgewekt aantal kWh per gebouw per buurt, per gebouw buurt per eigenaar-type

In bijlage 3 staan twee voorbeelden van een ingevulde indextabel (windenergie en laadpunten) en een omschrijving hoe zo'n indextabel opgebouwd kan worden

Mogelijk kan een dergelijke lijst met indextabellen aangevuld worden en kan het gemeenten helpen sneller de juiste indicatoren te vinden. Het samenstellen van zo'n lijst is echter een tijdsintensieve klus, de lijst zal regelmatig geactualiseerd moeten worden en heeft pas nut als deze op een centrale plek, door een centrale partij wordt beheerd. In de twee voorbeelden is ook getracht aan te geven waar bestaande indicatoren afwijken van de gevraagde indicator en welke informatie over de indicator ontbreekt of onduidelijk is.

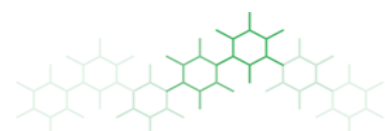
Tot slot

Dit rapport geeft inzichten weer, maar heeft geen kant en klare antwoorden. Het is aan het KLP om samen met andere partijen te kijken waar en hoe ze gemeenten het beste kan helpen in hun uitdagingen bij het monitoren van projecten in de energietransitie. Die uitdagingen zitten vooral bij databeschikbaarheid (waar is welke data te vinden, de actualiteit en het schaalniveau van de data) en bij landelijke afspraken over kengetallen en eenduidige rekenregels. Met de komst van VIVET en de hernieuwde aandacht bij alle overheden en andere partijen voor data en monitoring door de snelle ontwikkelingen rond aardgasvrij en RES is dit het moment om door te pakken en werk te maken van eenduidigheid en langjarige bestendigheid.

Bijlage 1 Partijen

Gemeenten:	Andere partijen:
Borsele Bronckhorst Dordrecht Hardenberg Hengelo Hilversum Hoogeveen Houten Hulst Kapelle Leeuwarden Leusden Meppel Purmerend Reimerswaal Rotterdam Schouwen-Duiveland SED (Stedebroec, Enkhuizen, Drechterland) Stichtse Vecht Zaanstad Zaltbommel	CBS DWA DCMR IPO ODMH PBL RVO RWS Klimaatmonitor Servicepunt Noord-Holland VNG VNG-Realisatie

Bijlage 2 Monitoring

Om een project of een autonome ontwikkeling te kunnen monitoren zijn een paar zaken belangrijk.

1. De vraagstelling: welk inzicht wil je krijgen. Op basis daarvan ga je kijken welke informatie verzameld moet worden.
2. Wat ga je meten en wat kun je meten?
3. Hoe sterk is de causale relatie tussen je input en je output?
4. Wat is de relatie tussen je output en je outcome?
5. Welke kentallen moet ik gebruiken om het resultaat om te rekenen naar mijn doelstelling?

Voorbeeld: project voor het stimuleren van vloerisolatie in woningen.

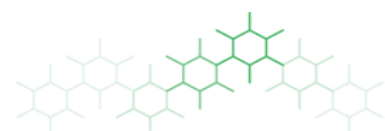
Ad 1 Wil je weten hoeveel woningen vloerisolatie hebben gekregen gedurende het project? Of wil je weten hoeveel energiebesparing het project heeft opgeleverd? Of hoeveel CO₂-reductie door het project is gerealiseerd? Of wat de bijdrage van het project is geweest aan de gemeentelijke CO₂-reductie doelstelling. Zo kan één project al meerdere monitoringsvragen hebben. Afhankelijk van de vraag heb je andere data nodig. En die data kan op verschillende manieren verzameld worden en komt op verschillende momenten beschikbaar. En welke data is eigenlijk geschikt om mijn vraag te beantwoorden? Dat vraagt een goed begrip van enerzijds het inhoudelijke, energetische vraagstuk: hoe werkt vloerisolatie en welk resultaat mag ik verwachten op het energieverbruik en de CO₂-reductie en anderzijds van databronnen: wat betekent het gemiddeld energieverbruik van woningen op buurtniveau, van wanneer zijn die data en kan ik daarmee mijn vraag beantwoorden.

Ad 2 Stel je wilt het aantal uitgevoerde vloerisolaties weten, hoeveel vloeroppervlakte er is geïsoleerd en met welk middel. Hoe ga je die informatie dan verzamelen? Krijg je die informatie van de bewoners, van de uitvoerende bedrijven, zit die informatie in de subsidieaanvraag die gekoppeld is aan dit project? En als je wilt weten hoeveel energiebesparing die vloerisolatie heeft opgeleverd? Ga je dat vaststellen aan de hand van meterstanden, of berekenen met kentallen?

Ad 3 Stel je hebt een subsidieregeling voor vloerisolatie in je gemeente. Je input kun je dan definiëren als de uitgekeerde subsidie; hoeveel woningen hebben subsidie ontvangen, hoeveel subsidie was dat? Je output is dan het aantal woningen met vloerisolatie, de oppervlakte en de toegepaste isolatietechniek. Maar misschien hebben bewoners ook wel vloerisolatie aan laten brengen zonder subsidie, omdat ze geïnspireerd werden door hun buren, omdat ze misschien een te kleine vloer hadden om in aanmerking te komen voor subsidie. Tellen die woningen dan wel mee in je resultaat? En hoe weet je hoeveel dat er zijn en wat ze gedaan hebben?

Ad 4 Je output is het aantal vloerisolaties, de oppervlakte en de gebruikte techniek. Je outcome is de hoeveel energiebesparing die het project heeft opgeleverd. Want uiteindelijk gaat het je niet om de vloerisolatie, maar om energiebesparing en zelfs CO₂-reductie. Maar hoeveel besparing heeft die vloerisolatie nu opgeleverd? Dat kun je theoretisch bepalen, maar dat kan afwijken van het resultaat in de praktijk. Vaak blijkt dat woningen die worden na-geïsoleerd in de praktijk wel besparen, maar minder dan berekend. Omdat men makkelijk de verwarming aan laat staan, want ach, de woning is toch goed geïsoleerd. Zie je de besparing van al die woningen volgend jaar ook terug in de algemene energieverbruikscijfers van je woningen?

Ad 5 Stel je weet het aantal vloerisolaties, de oppervlakte en de gebruikte techniek. Hoe bereken je dan de theoretische energiebesparing? Welk kengetal mag je daar voor gebruiken. En is er één kengetal voor alle typen vloerisolatie, of is er per techniek een kengetal? En hoe reken ik de energiebesparing om naar CO₂-reductie? Waar vind je die kengetallen eigenlijk?

Bijlage 3 Voorbeeld index-tabellen

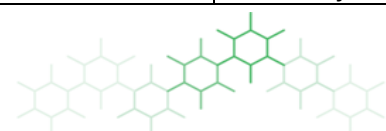
Een indextabel voor indicatoren is bedoeld om snel te zien waar welke indicator te vinden is en wat de kenmerken van die indicator zijn. De indextabel zou de volgende opbouw kunnen hebben.

- Indicator: de zo scherp mogelijk omschreven vraag van de gemeente.
- Beschikbaar: Welke indicator lijkt het meest op de gevraagde indicator.
- Beschrijving: een beschrijving wat de Beschikbare indicator precies is. Hier zie je ook of en hoe het afwijkt van de gevraagde Indicator.
- Bepalingsmethode: een korte omschrijving wat de bron is en of er een bewerking heeft plaatsgevonden.
- Actualisering: wanneer en hoe vaak wordt de data geactualiseerd.

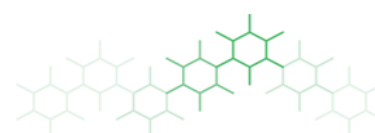
In de twee volgende ingevulde indextabellen (windenergie en laadpunten) is al te zien dat de beschikbare indicator vaak niet geheel overeenkomt met de gevraagde indicator en dat niet altijd bekend of duidelijk is wat de bepalingmethode en actualisering van de beschikbare indicator is. Onderstaande indextabellen zijn natuurlijk voor veel meer onderwerpen te maken, bijvoorbeeld ook zonnepanelen op daken (privaat, maatschappelijk, zon-op-andermans dak) of zonnepanelen op de grond (zonneweides).

Windenergie

Indicator	Beschikbaar	Beschrijving	Bepalingsmethode	Actualisering
Totaal opgesteld vermogen wind (MW) per gemeente per jaar op 31 december	Klimaatmonitor https://klimaatmonitor.databank.nl/Jive?workspace_guid=c1a5fa1b-ce27-4220-888a-7888ab98dada	Opgesteld windvermogen op land (MW) per gemeente per jaar op 31 december??	Data afkomstig van Windstats.nl	?
	CBS https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70960ned/table?fromstatweb	Opgesteld vermogen (MW) einde verslagjaar per provincie	?	? <i>alleen informatie voor 'hernieuwbare energie' en de opmerking 'wind ook maandelijks'</i>
Aantal windturbines per gemeente per jaar op 31 december	Klimaatmonitor https://klimaatmonitor.databank.nl/Jive?workspace_guid=5a4adeba-3867-4258-bcea-41ae78748f37	Aantal windturbines per gemeente per jaar op 31 december??	Data afkomstig van Windstats.nl	?
	CBS https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70960ned/table?fromstatweb	Opgesteld aantal per provincie aan het eind aan het jaar	?	? <i>alleen informatie voor 'hernieuwbare energie' en de opmerking 'wind ook maandelijks'</i>

Totaal opgewekt aantal kWh per gemeente per jaar	<i>Klimaatmonitor</i> https://klimaatmonitor.databank.nl/Jive?workspace_guid=9d5ea937-d57f-4c75-91ba-aa285f233067	<i>Totaal opgewekt vermogen (TJ) per gemeente per jaar</i>	<i>Berekend door RWS op basis van genormaliseerde totalen per provincie en aantal windturbines en windturbinekenmerken per gemeente</i>	<i>?</i>
	<i>Klimaatmonitor</i> https://klimaatmonitor.databank.nl/Jive?workspace_guid=58f50470-c222-4938-8513-fffc8c77d1cc	<i>Hernieuwbare elektriciteit genormaliseerd (tier 1, miljoen kWh) per provincie</i>	<i>Geen bronvermelding</i>	<i>?</i>
	<i>CBS</i> https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/70960ned/table?fromstatweb	<i>Genormaliseerde productie (kWh) per provincie</i>	<i>Daadwerkelijke productie? gecorrigeerd voor veranderingen in weersomstandigheden</i>	<i>? alleen informatie voor 'hernieuwbare energie' en de opmerking 'wind ook maandelijks'</i>
		<i>Niet-genormaliseerde productie (kWh) per provincie</i>	<i>Daadwerkelijke productie?</i>	<i>? alleen informatie voor 'hernieuwbare energie' en de opmerking 'wind ook maandelijks'</i>

Laadpunten

Indicator	Beschikbaar	Beschrijving	Bepalingsmethode	Actualisering
Aantal publieke laadpunten per buurt	Klimaatmonitor https://klimaatmonitor.databank.nl/Jive?workspace_guid=5406e6f2-e2c9-46de-9060-148ceb76f5b1	Aantal publieke reguliere laadpunten voor elektrische auto's per postcode 4 en per gemeente	Bron: ecomovement	?
Aantal semi-publieke laadpunten per buurt	Klimaatmonitor https://klimaatmonitor.databank.nl/Jive?workspace_guid=ff9ed2b7-94f4-4ecb-bf00-44c97a38a780	Aantal semi-publieke reguliere laadpunten voor elektrische auto's per postcode 4 en per gemeente	Bron: ecomovement	?
Aantal private laadpunten per buurt	Niet gevonden			
Totaal geleverde elektriciteit per buurt	Niet gevonden			
Gem geleverde elektriciteit per buurt	Niet gevonden			

